

O MĂRTURIE DOCUMENTARĂ DESPRE ÎNVĂȚĂMÂNTUL FARMACEUTIC DIN MOLDOVA

Activitatea farmaceutică din Moldova și Țara Românească, în ultimul sfert al secolului al XVIII-lea, a cunoscut efectele pozitive ale aplicării reformelor pe tărâmul organizării asistenței medicale și sanitare. Mișcarea progresistă iluministă a favorizat aplicarea în practică atât a reformelor sanitare din partea statului, cât și a inițiativelor medicilor iluminiști¹.

În ansamblul reformelor medico-sanitare din Moldova și Țara Românească în secolul al XVIII-lea se încadrau și importante preocupări ale autorităților privind înființarea unor farmacii, aprovizionarea lor cu medicamente, controlul officinelor și stabilirea normelor activității farmaceutice, precum și formarea cadrelor necesare².

Până la Regulamentul Organic, fiecare farmacie era orânduită prin dispozițiile hrisoavelor timpului și numai Regulamentul Organic a reglementat, în mod general, regimul farmaciilor din Moldova și Țara Românească³.

În Moldova, sub Regulamentul Organic exista un comitet al sănătății la Iași, compus din ministrul de interne, ministrul de război (hatmanul), inspectorul carantinelor și protomedicul, ce avea în grijă să privegherea spițeriilor. Exista, de asemenea, o comisie a "doftorilor" compusă din protomedic, 4 alți doctori și un doctor "moșitor". Această comisie dădea dreptul de liberă practică a spițeriei în țară. Nimeni nu putea dirija o spițerie, fără a avea o diplomă⁴.

Pe plan european, exigențele impuse de medicină și de dezvoltarea științelor farmaceutice au determinat oficialitățile să se intereseze mai mult de pregătirea profesională a farmaciștilor.

Deși în cursul secolului al XVIII-lea dominau formele tradiționale de pregătire profesională, adică în cadrul farmaciei, sub îndrumarea unui magistru, către sfârșitul secolului asistăm la apariția unor forme extrauniversitare de învățământ farmaceutic, precum și la introducerea unor prelegeri, în special de chimie, pentru farmaciști, chiar la unele universități⁵.

Succesele fundamentale ale științelor naturale experimentale, în secolul al XIX-lea, au dat un puternic impuls dezvoltării farmaceuticii. Descoperirile înregistrate pe tărâmul chimiei și al fiziologiei au permis așezarea științelor farmaceutice pe o bază solidă, care le-a oferit largi perspective pentru viitor.

Schimbările survenite, în urma valorificării succeselor chimiei în farmaceutică, s-au oglindit atât în învățământul farmaceutic, cât și în farmacopeele apărute în cursul acestui secol⁶. Pregătirea profesională a farmaciștilor, în cursul secolului al XIX-lea, a trecut, pe plan european, prin transformări fundamentale. Tendința generală a învățământului farmaceutic viza depășirea definitivă a formelor vechi ale pregătirii farmaciștilor și dobândirea unui caracter superior universitar.

¹ S. Izsak, *Farmacia de-a lungul secolelor*, București, 1979, p. 216.

² *Ibidem*.

³ *Farmaciști și farmacii, Droguști și drogherii*, București, 1924, p. 8.

⁴ *Ibidem*, p. 9.

⁵ *Istoria medicinei universale*, București, 1970, p. 632.

⁶ S. Izsak *op. cit.* p. 226.

Perfecționarea învățământului farmaceutic, apropierea acestuia de nivelul universitar a conferit profesiei o mai mare greutate științifică și socială.

Înființarea institutelor superioare de învățământ farmaceutic și tendința de a le îngloba în cadrul universităților a fost un fenomen general în mai toate țările din Europa secolului al XIX-lea, deși conferirea gradului de "facultate" s-a lăsat așteptată, în cele mai multe cazuri, până după primul război mondial⁷.

Printre primele țări din Europa, unde învățământul farmaceutic a fost pus pe baze organizatorice trainice, în concordanță cu exigențele științifice, impuse de etapele evolutive ale dezvoltării profesiei de farmacist, a fost Franța, unde în 1803, a luat ființă, la Paris "Ecole de Pharmacie" concomitent cu școlile similare de la Montpellier și Strassbourg⁸.

În Austria, învățământul farmaceutic superior se desfășurase, la început, doar în cadrul Universităților din Viena, Pesta, Praga și Cracovia, pentru ca apoi, după 1853 și Universitățile din Graz, Innsbruck și Lemberg să devină centre ale pregătirii superioare a farmaciștilor⁹. De altfel, către sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, farmacia austriacă a jucat un rol considerabil în viața farmaceutică din țara noastră, numeroși farmaciști din Transilvania, care s-au așezat apoi în Moldova și Țara Românească, formându-se la școala de farmacie austriacă¹⁰.

Aceeași tendință a dezvoltării învățământului farmaceutic spre forme organizatorice superioare a avut loc și în Germania, unde etapele de trecere au reflectat și mai puternic persistența formelor tradiționale¹¹.

Același lucru se întâmplă și în Țările române, unde unele documente existente demonstrează persistența acestor forme tradiționale ale învățământului farmaceutic până la mijlocul secolului al XIX-lea și poate chiar mai târziu. Astfel, din arhiva farmaciei "La Coroana" din Iași, ale cărei începuturi merg până în primul pătrar al secolului al XIX-lea¹², se păstrează o diplomă a unui anume Andrei Iassinsky, de fapt un fel de certificat de atestare în arta farmaceutică, eliberat la 1 mai 1857, în orașul Huși¹³.

Diploma se prezintă sub forma unui document din hârtie având o pecete de ceară roșie, ambele aflându-se într-o stare de conservare bună. Textul actului¹⁴, alcătuit în limba latină începe cu cunoscuta formulă "Lectoris salutem" (sănătate cititorului), caracteristică multor acte de acest gen din epoca respectivă, adresându-se "universis et singulis" (tuturor și fiecăruia din cei interesați), fie că sunt doctori în medicină, fie că sunt licențiați în disciplina farmaceutică. În continuare se arată că adolescentul Andrei Iassinsky, născut la 1 ianuarie 1840, a dat examen în fața lui Adalbert Wotsch, după ce în timpul prescripției învățăturii "s-a instruit cu seriozitate și conștiinciozitate, arătând zel și asiduitate și demonstrând în același timp probitate" (vezi anexa).

Se adevărește de asemenea că în ziua de 1 mai 1857, el a fost riguros examinat în domeniul "aparaturii farmaceutice, a cunoașterii, colectării și conservării plantelor uzuale, a preparării medicamentelor simple și complexe, precum și a expedierii tuturor medicamentelor".

⁷ *Istoria medicinei universale*, p.636.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p.633.

¹¹ *Ibidem*, p.636. În Prusia femeile au fost admise în învățământul farmaceutic superior abia în 1898, mai târziu decât în România, unde primele studente au absolvit în 1892.

¹² P.Cazacu și I.Constantinescu-Frunză, *Material documentar pentru rezolvirea chestiunii farmaciilor în România*, București, 1916, p.364.

¹³ Documentul se află, în momentul de față, în patrimoniul "Muzeului farmaciei" din Cluj.

¹⁴ Cf. textul diplomei în limba latină și traducerea în română.

Ultima frază din acest act precizează că în urma faptului că Andrei Iassinsky "a demonstrat, după tradiție, a sa instruire și măiestrie" este recunoscut, în mod legal, "coleg în arta farmaceutică" și poate să-și exercite profesiunea sa oriunde vrea.

Dedesupt se precizează data și locul examenului susținut și a atestatului obținut: "Huși, în Principatul Moldovei în ziua de 1 mai 1857". Sub această ultimă mențiune se descifrează fără greutate două semnături: Dr. Madejewsky "Physicus" și Adalbert Wotsch, cu mențiunea prescurtată "Magist. Pharm."

Între aceste două semnături, pe act este imprimat sigiliul fizicului ținutului Fălciu¹⁵, instituție sanitară specifică Moldovei pentru perioada respectivă¹⁶. Având forma ovală, sigiliul prezintă, așa cum se obișnuia, în partea superioară a câmpului, rezervată prezentării heraldice, două elemente: însemnul dregătoriei și reprezentarea simbolică a ținutului. Astfel, în partea centrală a câmpului, pe o terasă verde, este reprezentat zeul Esculap, cu barbă, redat în picioare și privit din față, ținând în mâna stângă un toiag pe care este încolăcit un șarpe. De lângă toiag răsar un trunchi retezat și tot acolo se înalță un arbore a cărui coroană bogată acoperă întreaga reprezentare¹⁷. Mâna dreaptă a zeului se sprijină pe un scut de formă dreptunghiulară timbrat cu o cunună de lauri. Pe scut este reprezentată stema ținutului Fălciu¹⁸ (o bovină trecând spre stânga pe o terasă verde). Imaginea este incompletă datorită impresiunii defectuoase a ștampilei sau datorită unei presiuni ulterioare.

Textul legendei din partea de jos a sigiliului, scris pe două rânduri cu caractere chirilice indică denumirea instituției și a ținutului: *Физическаго Чина: Фальку* (fizicatul ținutului Fălciu) (vezi anexa2).

În ceea ce privește persoanele ce au luat parte la desfășurarea examenului din ziua de 1 mai 1857, la Huși, iată ce se poate spune despre cele trei nume proprii înscrise pe diplomă:

Andrei Iassinsky, născut la 1 ianuarie 1840, după ce obține în țară, la Huși, la vârsta de 17 ani, diploma prezentată mai sus își va continua studiile farmaceutice în străinătate, luându-și doctoratul în 1862, la München¹⁹. Căsătorit apoi cu Octavia Plohn²⁰, fiica doctorului Eduard Plohn, medic primar al orașului Iași, cu diplomă obținută la Breslau, în 1835²¹, Andrei Iassinsky va deveni din 1868, cel de-al cincilea diriginte, după Iosif Leiter, Anton Abrahamfi, Dimitrie Orosz și Gustav Schiller²², al farmaciei înființate prin hrisovul dat de Ioan Sandu Sturza, la 7 februarie 1823²³. Această calitate a lui Iassinsky reiese, în mod firesc, din faptul că Gustav Schiller, precedentul proprietar și diriginte vinde, în 1868, farmacia, Octaviei Iassinsky, nefarmacist, iar pe actul de vânzare este înscris și consimțământul soțului acesteia, Andrei Iassinsky²⁴. Ori, este binecunoscut faptul că în afară de orice alte forme legale, orice farmacie trebuia să fie condusă de un farmacist calificat, fie că era însuși proprietarul sau concesionarul farmaciei, fie că era doar un angajat provizoriu²⁵. În cazul de față acea persoană calificată nu putea fi decât Andrei Iassinsky. Se pare, de altfel, că el nu a exercitat decât scurtă vreme această calita-

¹⁵ M. Dogaru, *Sigiliile, mărturii ale trecutului istoric*, București, 1976, p. 219.

¹⁶ Idem, *Sigilii ale unor instituții sanitare din Moldova*, în "AIIAI", XIX, Iași, 1982, p. 553.

¹⁷ *Ibidem*, p. 554. Cei doi arbori semnifică succesiunea vieții, cel retezat reprezentând moartea, cel verde, dezvoltarea, deci continuitatea vieții însoțind imaginea zeului, simbol al forței binefăcătoare a naturii..

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ V. Gomoiu, Gh. Gomoiu și M.V. Gomoiu, *Repertor de medici, farmaciști, veterinari (personal sanitar) din ținuturile românești, înainte de 1872*, vol. I, București, 1938, p. 204.

²⁰ P. Cazacu și I. Constantinescu-Frunză, *op. cit.*, p. 71.

²¹ V. Gomoiu ș.a., *op. cit.*, p. 216.

²² P. Cazacu ș.a., *op. cit.*, p. 71.

²³ *Ibidem*, p. 28.

²⁴ Arh. St. Iași, Trib. Iași, secția III, Transcrieri, nr. 111/1868.

²⁵ *Istoria medicinei universale*, p. 637. www.cimec.ro / www.muzeul-moldova.ro

te, dat fiind faptul că, în 1875, farmacia va fi din nou vândută de "Octavia Kapsisska, fosta soție a Dlui. Andrei Iassinsky", celui care o ținea, deja, în arendă²⁶.

Theofil Madejewsky, cu studii în străinătate, și-a luat doctoratul la München, în 1852, an în care, venind în țară, a obținut și dreptul de liberă practică²⁷. Din prezentul act rezultă că, în 1857, numele lui Theofil Madejewsky, însoțit de termenul de "Physicus", adică "fizic", se leagă de una dintre instituțiile specifice Moldovei -fizicatul- desemnând, desigur, persoana care, la acea dată, ocupa funcția de fizic al ținutului Fălciu. Fizicul, adică medicul districtual al cărui rol este bine delimitat în cadrul sistemului instituțional al principatului Moldovei, avea în sarcina sa, pe lângă alte obligații și pe aceea de control al spitalelor și farmaciilor din ținutul respectiv²⁸. Probabil că în acest cadru apare și ca membru al comisiilor de examinare și atestare, ca în cazul de față. De altfel, activitatea lui Th. Madejewsky va mai fi legată de acest ținut încă mulți ani după această dată. În 1864 apare ca medic primar tot la Fălciu, unde va funcționa până în 1869²⁹. Adalbert Wotsch sau, cum mai apare în alte publicații, Albert Vosch³⁰ sau Albert Votsch³¹, licențiat în farmacie ("artis pharmaceuticae magistro") și spîter în orașul Huși ("pharmacopola civitatis Huschiensis"), cu diplomă obținută la München, în 1851³², este proprietar, între 1851-1875, al spîteriei "Providența", din acest oraș, fondată de Andreas Alt, în 1835³³. Probabil în spîteria aceasta și-a făcut Andrei Iassinsky ucenicia la sfârșitul căreia a fost examinat obținând diploma în discuție. De fapt, examenul susținut, precum și atestatul obținut aduc foarte bine aminte de examenele ucenicilor și calfelor și de certificatele date de către stărostiile breslelor din epocile anterioare.

Totuși, astfel de diplome erau recunoscute în țară ca valabile și se știe că pe baza lor se dădea posesorilor acestora învoirea de a exercita oriunde "întreaga artă farmaceutică".

De altfel, la această dată, în alte state din Europa pregătirea superioară a farmaciștilor, care a trecut prin diferite etape, de la cea preuniversitară la aceea propriu-zis universitară, a dus la desființarea vechii funcții pe care o avuseseră în acest domeniu laboratoarele unor farmacii particulare sau așa-zisele institute de învățământ, de asemenea cu caracter particular³⁴.

Diploma lui Andrei Iassinsky face parte, desigur, dintre ultimele acte de acest fel, deoarece chiar anul emiterii acesteia, anul 1857, reprezintă data de început a învățământului farmaceutic superior românesc, când are loc înființarea Școlii Naționale de Medicină și Farmacie, cu durata învățământului farmaceutic de 5 ani.

În 1869, odată cu înființarea Facultății de Medicină din București, învățământul farmaceutic românesc va cunoaște o nouă etapă, marcată de înființarea, ca o anexă a acesteia, a Școlii Superioare de Farmacie din București, dezvoltată din fosta secție de farmacie a Școlii Naționale de Medicină și Farmacie³⁵.

A N E X A

Lecturis salutem

Taenore praesentium universis et singulis quibus interest praecipue vero omnibus Medicinae Doctoribus Pharmacopolis invigilantibus, vel eis praepositis nec non artis pharmaceuti-

²⁶ Arh. St. Iași, Trib. Iași, secția a III-a, Autentificări de acte, nr. 220/8 mai 1875.

²⁷ V. Gomoiu ș.a., *op. cit.*, p. 257.

²⁸ M. Dogaru, *Sigilii*, în "AIIAI", p. 553.

²⁹ V. Gomoiu ș.a., *op. cit.*, p. 257.

³⁰ P. Cazacu ș.a., *op. cit.*, p. 9.

³¹ V. Gomoiu ș.a., *op. cit.*, p. 460.

³² V. Gomoiu ș.a., *Adaos* la vol. I din *Repertoriu de medici, farmaciști și veterinari din ținuturile românești înainte de 1870*, București, 1941, p. 218.

³³ P. Cazacu ș.a., *op. cit.*, p. 99.

³⁴ S. Izsak, *op. cit.*, p. 227.

³⁵ *Istoria medicinei universale*, p. 637. <https://biblioteca-digitala.ro> www.cimec.ro / www.muzeul-moldova.ro

cae magistris notum testatumque facimus quod ingenuus adolescens Andreas Iassinski Romano-Catholicus die prima Januarii 1840 natus, producto testimonio a Domino Adalberto Wotsch artis pharmaceuticae magistro et pharmacopola civitatis Huschiensis quem ad modum apud illum per tempus praescriptum severe ac sedulo incubuit et praeter diligentiam et assiduitatem etiam morum probitatem demonstravit, examen a Phisico Huschiensis in diem 1 Maji 1857 assignatum subiit, in quo nos infra scripti eundem Andream Iassinski de aparatu pharmaceutico, de cognitione, collectione, conservatione plantarum usualium, de medicamentorum simplicium et compositorum praeparatione, conservatione omniumque medicaminum expeditione rigoze exavinavimus.

Quapropter quum tiro Andreas Iassinski rite sese instructum et expertum demonstrasset, eundem legitimum artis pharmaceuticae sodalem agnovimus et qua talem ubivis artem suam exercere posse voluimus.

Husch in Principatu Moldaviae die prima Maji anno millesimo octingentesimo quinquagesimo septimo.

Dr. Madejewski
Physicus

Adalbert Wotsch
magist Pharm

Traducere:

Sănătate cititorului

Cu stimă celor prezenți și fiecăruia în parte, în mod deosebit tuturor doctorilor în medicină și farmaciștilor care veghează mereu, fie și acelor licențiați (termenul latin "magister" este folosit aici cu înțelesul de "licențiat") din fruntea disciplinei farmaceutice, le facem cunoscut și le mărturisim că distinsul tânăr Andreas Iassinski, romano-catolic, născut în prima zi a lui Ianuarie 1840, fiindu-ne înfățișată dovada de către domnul Wotch, licențiat în disciplina farmaciei și farmacistul târgului Huși, în ce mod s-a îndeletnicit să-l instruiască pe el, serios și cu îngrijire, în timp, (candidatul) a dovedit în afară de sârguință și perseverență, chiar onestitatea moravurilor sale; a trecut examenul în fața "phisicului" la Huși, în ziua de 1 mai 1857; noi subscrișii de mai jos, am avizat cu rigurozitate despre el, despre același Andreas Iassinski, cu privire la pregătirea lui farmaceutică, la cunoașterea, colecționarea, păstrarea plantelor uzuale, la prepararea medicamentelor simple și compuse și la expediția tuturor medicamentelor.

De aceea, după ce tânărul Andreas Iassinski a dovedit că s-a instruit și s-a versat după obicei, l-am cunoscut a fi același coleg desăvârșit în disciplina farmaciei; de aceea am voit (i-am dat posibilitatea) să-și exercite oriunde o astfel de artă.

Huși, în Principatul Moldovei, în ziua de 1 mai 1857

Doctor Madejewski
Fizic

Adalbert Wotsch
licențiat în farmacie

[illegible]

Empiricis quoniam in finibus statueret uti, uti in finibus et operari in finibus, tunc legimus uti phariseis, addam experimentum quod dicitur, addam rationem quoniam rationem.

Musci in Principatu. Helandae: Ex prima. Hagi unius militum edingem. v. m.

1870

Charles H. Webb

ANEXA NR. 2

ANEXA NR. 1: Diploma - atestat a lui Andreas Iassinsky

ANEXA NR. 2: Sigiliul fizicatelui ținutului Fălciu aplicat
pe diploma lui Andreas Iassinsky